

HIVERN 2009

9,00 €

NÚMERO

57

AURIGA

REVISTA DE DIVULGACIÓ I DEBAT DEL MÓN CLÀSSIC

V Fòrum Auriga

Diàleg sobre la tradició grecoromana a Catalunya

Capital de la Cultura Catalana Figueres 2009

7 i 8 de novembre de 2009

Castell de Sant Ferran. Figueres

AURIGA

Capital de la Cultura Catalana

SUMARI

4. El V Fòrum Auriga en imatges
5. Evolució sociocultural a l'Àfrica preromana. El projecte de recerca a la ciutat nùmica i romana d'Althiburos. *Joan Sanmartí, Nabil Kallala, Ma. Carme Belarte i Joan Ramon*
7. Grup/Projecte DIDPATRI. Didàctica del patrimoni, museografia comprensiva i noves tecnologies. *F. Xavier Hernández i Joan Santacana*
10. Institut Català d'Arqueologia Clàssica: noves propostes 2008-2009 *Isabel Rodà de Llanza*
12. Les traduccions llatines de l'Alcorà a l'Europa cristiana. *José Martínez Gázquez*
14. Grec clàssic. Curs d'autoaprenentatge introductori. *Pilar Gómez*
16. Institucions i mites a la Grècia antiga. Estudi diacrònic a partir de les fonts gregues (Projecte SGR). *Marta Oller i Jordi Pàmias*
18. La nissaga catalana del món clàssic. *Norbert Bilbeny, Pere Izquierdo i Montserrat Tudela*
20. El classicisme i les forteses catalanes. *Joan-Ramon González Pérez i Joan Manuel Alfaro Guixot*
22. Els mapes de patrimoni cultural, una eina per conèixer i gestionar l'arqueologia. *Teresa Reyes*
24. Museografia de les sensacions. Museu de Badalona. *Joan Mayné*
25. Taula rodona: Aportacions del món antic en temps de crisi. *Montserrat Tudela*
27. L'Itinerari M. Àngels Anglada a Figueres *Francesca R. Uccella*
30. Homenatge a Maria Àngels Anglada *Mariàngela Vilallonga*
31. La difusió de la narrativa d'Anglada en els estudiants de secundària. Una experiència pedagògica al col·legi Sant Miquel dels Sants de Vic. *Sílvia Caballeria i Carme Codina*
33. Visita a la ciutatella de Roses. *Anna Maria Puig Griessenberger*
34. Cartell de Premis Auriga 2010

PRESENTACIÓ

Els dies 7 i 8 de novembre de 2009 vam celebrar el V Fòrum Auriga al castell de Sant Ferran, en el marc dels actes de la Capital de la Cultura Catalana Figueres 2009.

En aquesta cinquena edició vam retre homenatge a la nostra col·laboradora Maria Àngels Anglada. Teníem dos motius. L'any 2009 s'ha acomplert el desè aniversari del seu traspàs i, d'altra banda, la ciutat de Figueres va ser on Anglada va viure i escriure la major part de la seva obra. La ja tradicional pluja els dies dels Fòrums Auriga no ens va permetre de fer a peu el recorregut de l'itinerari literari figuerenc Anglada, per la qual cosa es va haver de presentar a la sala del castell.

La cinquena edició ha estat la definitiva consolidació d'aquesta trobada interdisciplinària dels professionals del món antic que anualment impulsem des d'AURIGA. En el número que teniu a les mans trobareu el contingut de les comunicacions, les dues taules rodones i la visita que vam fer a la Ciutatella de Roses.

El VI Fòrum Auriga ja està en marxa. El celebrarem a Badalona el 27 i 28 de novembre de 2010, en el marc dels actes de la Capital de la Cultura Catalana.

També trobareu a la pàgina 34 les bases del XVIII Premis Auriga.

Us recordem que podeu participar en l'enquesta del web d'AURIGA, on tractem temes d'actualitat del món antic, i on trobareu també el resultat i comentaris de totes les enquestes anteriors.

Montserrat Tudela

AURIGA

Rda. Universitat, 7, 3r, 4a. 08007 Barcelona
Telèfon: 93 412 32 94. Fax: 93 412 68 71
E.Mail: auriga@ccc.cat
www.auriga.cat

Impressió: Imprimeix

Dipòsit Legal: B-12032-91

ISSN: 1131-50087

Correcció: Lúdia Fernàndez

Assessor informàtic i webmaster: Miquel Fernández i Barta

AURIGA és membre de l'Associació de Publicacions Peròdiques en Català (APPEC).

La revista AURIGA no comparteix necessàriament les opinions dels autors dels articles.

Aquesta publicació es pot reproduir, citant-ne, però, la procedència.

Editor: Xavier Tudela i Penya
Directora: Montserrat Tudela i Penya
Consell de Redacció: Ma. Jesús Espuña i Ferrer
Pere Izquierdo i Tugas
Francesca Mestre i Roca
Teresa Noël i Juncosa
Joan Pedrola i Santamarta
Xavier Yáñez i Such
Consell Assessor: Norbert Bilbeny i García
Joan Busqueta i Riu
Sebastià Giral i Soler
Bàrbara Matas i Bellés
Carles Miralles i Solà
Mercè Otero i Vidal
Isabel Rodà de Llanza
Joan Sanmartí
Eulàlia Vintrolà i Castells

Col·laboradors número 57: Joan Manuel Alfaro, Ma. Carme Belarte, Sílvia Caballeria, Carme Codina, Pilar Gómez, Joan-Ramon González, F. Xavier Hernández, Joan Mayné, Nabil Kallala, José Martínez Gázquez, Marta Oller, Jordi Pàmias, Anna Ma. Puig Griessenberger, Joan Sanmartí, Joan Santacana, Joan Ramon, Isabel Rodà, Francesca R. Uccella, Mariàngela Vilallonga.

INSTITUT CATALÀ D'ARQUEOLOGIA CLÀSSICA: NOVES PROPOSTES 2008-2009

Isabel Rodà de Llanza

En aquesta comunicació exposarem les novetats i projectes que l'Institut Català d'Arqueologia Clàssica ha desenvolupat en el període 2008-2009, durant el qual s'han consolidat les col·laboracions nacionals i internacionals, i s'ha enfortit la projecció internacional de la recerca i la difusió científica del centre.

Pel que fa a les línies de recerca, enguany hi ha nous projectes en cadascuna de les quatre línies principals de recerca de l'ICAC: la línia d'*Arqueologia de la ciutat antiga*, en què s'estableixen nous models d'investigació en l'àmbit de l'arqueologia urbana, presenta novetats pel que fa als projectes de confecció de la planimetria de la ciutat. La novetat més destacada és el Programa Tàrraco: s'han dut a terme unes primeres prospeccions geofísiques a la catedral de Tarragona, on sembla que hi ha ubicat el temple que els habitants de Tàrraco van dedicar a August al segle I dC. Aquestes prospeccions es reprendran aquest desembre, i a principis del 2010 s'iniciarà una campanya d'excavacions arqueològiques. L'Institut també ha signat fa poc un conveni de col·laboració amb l'Arquebisbat de Tarragona i l'Ajuntament de la ciutat per estudiar la basílica visigoda de l'amfiteatre romà de Tàrraco. Dins d'aquesta línia, també cal destacar les *Jornades sobre arqueologia i museografia de Cartagena*, organitzades en col·laboració amb el Museu Nacional Arqueològic de Tarragona (MNAT) i l'Ajuntament de Tarragona, que han tingut lloc en aquesta ciutat aquest novembre.

Dins la línia d'*Arqueologia del paisatge, poblament i territori*, s'han dut a terme les campanyes d'excavació anuals a la vall del Madriu (Andorra) i a Can Tacó (Montmeló i Montornès del Vallès), i s'ha dissenyat el Pla Director de la vil·la romana de la Llosa (Cambrils). Així mateix, el Projecte *Ager Tarraconensis* ha presentat a l'octubre les conclusions de quatre anys d'investigació davant la comissió de seguiment i a l'ambaixada espanyola de Roma i a la Universitat LUMSA (Roma).

Pel que fa a la línia *Instrumentum Domesticum*, s'ha finalitzat el projecte *Materials i terrisseries d'àmfores a Barcino I*, que ha donat com a fruit la publicació *Barcino I: marques i terrisseries d'àmfores al pla de Barcelona*. També s'ha iniciat la segona fase d'aquest projecte, que estudia la zona del Baix Llobregat. Dins aquesta línia d'estudi dels materials en l'antiguitat s'ha fet el curs internacional d'especialització *Third Summer School: ceràmica romana a la Mediterrània. Tipologia, producció i comerç*, en col·laboració amb l'Institut per a Beni Archeologici e Monumentali (IBAM-CNR).

En la quarta i última línia de recerca, *Arqueologia clàssica i produccions artístiques*, dins el marc del projecte CSIR (Corpus Signorum Imperii Romani-Hispania), l'Institut va contribuir en l'organització, l'octubre del 2008, de la *IV Reunión de escultura de Segobriga*. Aquesta línia és també la responsable de l'organització, amb el Museo Nacional de Arte Romano (MNAR), del *XI Coloquio internacional de arte romano provincial. Roma y las provincias: modelo y difusión*, que va tenir lloc a Mèrida el maig del 2009.

En el marc del programa específic de recerca *Arqueologia de la protohistòria a la Mediterrània occidental*, el 2009 s'ha iniciat un nou projecte, *L'impacte de l'exèrcit romà sobre les comunitats indígenes del nord-est d'Ibèria*, amb l'objectiu de realitzar intervencions arqueològiques en els campaments romans de la Palma, a l'Aldea (Segona Guerra Púnica), i del camí del Castellet de Banyoles a Tivissa. A més a més, des d'aquest programa s'ha organitzat el *Col·loqui Internacional del paisatge periurbà durant la protohistòria i l'antiguitat a la Mediterrània occidental*, en col·laboració amb la Casa de Velázquez (maig del 2009).

En el programa específic d'*Arqueologia grega* sobresurt l'organització dels col·loquis *La concepció de l'espai a Grècia. Qüestions metodològiques i perspectives multidisciplinàries* (desembre del 2008) i *La concepció de l'espai a Grècia. Els animals i l'espai a l'antiga Grècia* (desembre del 2009). Així mateix, l'ICAC va ser present als actes del *Centenari de les excavacions d'Empúries* organitzades per l'Institutio Cervantes d'Atenes (Atenes, novembre del 2008).

Pel que fa als quatre programes transversals, dins del programa *Mètodes i tècniques de les ciències experimentals aplicades a l'arqueologia clàssica*, la Unitat d'Estudis Arqueomètrics (UdEA) ha desenvolupat dos projectes. El primer, d'I+D, s'anomena *Explotació, ús i intercanvi de matèries primeres entre el nord d'Hispania i el sud de la Gàl·lia i els ports de Roma* (HAR2008-04600/HIST), i el segon, *Roma i els seus ports: el comerç de marbres amb Hispania septentrional* (amb el finançament de l'AGAUR-PBR). S'ha de subratllar, com a activitat especial d'aquest programa, l'organització del *IX Congrés Internacional ASMOSIA* (Association for the Study of Marble and Other Stones in Antiquity), celebrat a Tarragona el juny de 2009, a més de la publicació de dos volums: *Roman Quarries in the Northeast of Hispania (Modern Catalonia)* i *El marmore de Tarraco. Explotació, utilització i comercialització de la pedra de Santa Tecla en època romana*. Dins del mateix congrés, la UdEA va organitzar i va comissionar l'exposició *Marbles and Stones of Hispania*, i en va editar el catàleg, a més de fer l'assessorament científic de l'exposició *Tàrraco pedra a pedra*, organitzada pel MNAT.

En referència al programa transversal *Tecnologies de la informació i la comunicació (TIC) aplicades a l'arqueologia clàssica*, cal destacar els projectes *Simulació de Xarxes de transport a la península Ibèrica* i *Epigrafia i GIS: estudi de la dispersió espacial de la documentació epigràfica*. En el darrer programa transversal, *Arqueologia clàssica i ciències de l'antiguitat*, enguany s'ha seguit treballant en l'elaboració i edició del volum XVIII/2 del CIL (*Corpus Inscriptionum Latinarum*) sobre els *Carmina latina epigraphica*, i a mitjan 2009 s'ha iniciat també la redacció del *Corpus d'Inscripcions Ibèriques de Catalunya*.

D'altra banda, la Unitat de Documentació Gràfica de l'ICAC ha organitzat seminaris específics de dibuix i topografia juntament amb l'Escola Tècnica Superior d'Arquitectura de la URV i ha dut a terme treballs de topo-

grafia i dibuix arqueològic al Quirinal (Roma) en col·laboració amb la Soprintendenza Archeologica di Roma.

Cal destacar també que durant el 2009 el Centre de Documentació-Biblioteca de l'ICAC ha assolit una de les seves fites: finalitzar la catalogació i documentació del fons bibliogràfic de Pere de Palol.

Pel que fa a la recerca del 2008 i 2009, l'Institut Català d'Arqueologia Clàssica, doncs, ha posat èmfasi en les col·laboracions nacionals i estrangeres, per projectar l'ICAC fora del territori català i consolidar la seva dimensió internacional. Un exemple d'aquesta voluntat són tant els nombrosos col·loquis, jornades i seminaris en què l'ICAC ha estat present, com aquells que ha organitzat conjuntament amb institucions nacionals. D'aquests, destaquen *Mors omnibus instat* (amb la UNED de Tudela), a Tudela, l'octubre del 2009; *XVI Simposi d'Estudis Clàssics* (organitzat per la Secció Catalana de la Sociedad Española de Estudios Clásicos) a Tarragona, l'octubre del 2009, i les *Jornades sobre missions arqueològiques amb participació catalana a la Mediterrània* (coorganitzades amb l'Institut Europeu de la Mediterrània), que han permès copsar la dimensió de les actuacions en nou països mediterranis. Pel que fa a la signatura de convenis de col·laboració amb altres institucions, només l'any 2008 se'n van signar 90.

En el camp de la formació avançada, l'ICAC ha seguit desenvolupant el Màster en Papirologia (URV-ICAC-FURV) i el Màster Interuniversitari en Arqueologia Clàssica (URV-UAB-ICAC), en què també participen la Universitat de Provença i la Seconda Università degli Studi di Napoli, i que enguany compta amb 35 alumnes matriculats.

L'any 2008 la producció científica dels investigadors de l'ICAC s'ha traduït en aquestes xifres: 178 conferències, 41 capítols de llibre, 36 articles en actes de congressos i

col·loquis de prestigi, 29 articles en revistes científiques, i 115 articles en premsa. D'altra banda, l'ICAC ha editat 11 publicacions pròpies i 8 més en col·laboració amb altres institucions.

Detallem també les 11 publicacions pròpies. En la col·lecció Documenta s'han publicat *El vi tarraconense i laietà: ahir i avui. Actes del simpòsium*; *La Seu episcopal d'Ègara: arqueologia d'un conjunt cristià dels segles IV al IX*; *Roman Quarries in the Northeast of Hispania (Modern Catalonia)*; *Hispaniae. Las provincias hispanas en el mundo romano, i Explotación de los recursos forestales desde el Neolítico hasta la época moderna en los valles de La Vansa-sierra del Cadí (Alt Urgell) y del Madriu (Andorra)*. Anàlisis antracològic de estructures altimontanes. En l'altra col·lecció de l'ICAC, *Hic et Nunc*, s'han publicat *La vil·la romana del Mas d'en Gras (Vila-seca, Tarragonès)*; *El marmor de Tarraco. Explotació, utilització i comercialització de la pedra de Santa Tecla en època romana i Grècia i Egipte en l'origen del drama. El context sagrat*. En l'apartat de les col·laboracions i altres publicacions de l'ICAC trobem *El territori de Tarraco: vil·les romanes del Camp de Tarragona*; *Oxyrhynchos, un site de fouilles en devenir. Colloque de Cabestany*; *Barcino I: marques i terrisseries d'àmfores del pla de Barcelona*; *L'espai domèstic i l'organització de la societat a la protohistòria de la Mediterrània occidental (1r mil·lenni aC)*. Actes de la IV Reunió Internacional d'Arqueologia de Calafell; *Marbles and Stones of Hispania. Exhibition catalogue*; *Literatura Epigráfica. Estudios dedicados a Gabriel Sanders*, i *Fundamentos de Epigrafía Latina*.

Finalment, pel que fa a la difusió científica, el web de l'ICAC es troba en procés de renovació i actualització (www.icac.net). D'altra banda, enguany l'ICAC ha participat en l'organització, amb la UAB, del III Curs d'Arqueologia de Guissona, i ha format part de les edicions del 2008 i del 2009 de la fira *Tàrraco Viva* (amb el Cicle de Documentals Arqueològics), la *Setmana de la Ciència* i el *Fòrum Auriga*, a més d'altres conferències i taules rodones divulgatives.

www.tdt.cat

 012
www.gencat.net
Establiment 0301 Codi 0076
Tarifació per segons IVA INCLÒS

  televisió digital terrestre

**SENSE TDT,
LA TEVA TELE
TÉ ELS DIES
COMPTATS.**

**MARÇ: S'ACABA
LA TELE ANALÒGICA**

Fa temps que la TDT ha arribat. De fet, la gran majoria de la població ja en gaudeix els seus avantatges. Els que encara no s'hi han connectat tenen temps fins a finals de març. Quan acabi el mes, la TV analògica ja s'haurà apagat del tot, i la TDT serà l'única manera de veure la tele. Si tens una antena col·lectiva, ara

és el moment d'adaptar-la: truca a un **Agent TDT**. Si estàs a punt d'adquirir un televisor nou, assegura't que tingui el descodificador de TDT integrat; i si vols conservar l'antic, hauràs de comprar un descodificador extern. No t'esperis més i connecta't a la TDT, perquè **una tele sense TDT ja no és una tele**.

**MÉS CANALS, MÉS OFERTA EN CATALÀ
I MÉS QUALITAT D'IMATGE.**

Generalitat de Catalunya
Departament de Cultura

per la
televisió
digital

som-hi